УДК 331.5.024.5:331.526

Борюшкіна О. В.
доцент кафедри гуманітарних
та фундаментальних дисциплін
Харківського економіко-
правового університету,
кандидат соціологічних наук

Теоретичні підходи вивчення методів державного регулювання ринку праці

Анотація Стаття присвячена розгляду теоретичних аспектів вивчення феномену державного регулювання ринку праці. Розглянуто класифікацію основних методів та механізмів державного регулювання, теоретико-методологічні дискурс щодо цього поняття.

Ключові слова: державне регулювання, зайнятість, ринок праці.

Аннотация Статья посвящается рассмотрению теоретических аспектов изучения феномена государственного регулирования рынка труда. Рассмотрена классификация основных методов и механизмов государственного регулирования, теоретико-методологические дискурс по этому понятию.

Ключевые слова: государственное регулирование, занятость, рынок труда.

Summary The article is devoted to the consideration of theoretical aspects of the study of the phenomenon of state regulation of the labor market. The classification of the main methods and mechanisms of state regulation, theoretical and methodological discourse on this concept is considered.

Keywords: state regulation, employment, labor market.

З початком ринкових перетворень в Україні у 1990-х рр. автоматично починає формуватися і ринок праці, але на сьогодні не можна ще говорити про остаточну його інституціоналізацію, вирішення комплексу проблем, пов'язаних з працевлаштуванням різних верств та категорій населення.

Український уряд розуміє важливість та необхідність удосконалення механізмів державного регулювання у сфері зайнятості населення відповідно до сучасних вимог соціально-

економічного розвитку країни, гармонізації законодавства про зайнятість населення з міжнародними правовими нормами. Поглиблення економічних реформ, розвиток різних форм власності, конкурентних відносин, вільний вибір зайнятості, лібералізація візового режиму вимагають від нього формування адекватної політики зайнятості та ефективних механізмів її регулювання.

Механізм державного регулювання щодо ефективного функціонування ринку праці передбачає реалізацію загальноекономічних законів, методів та інструментів, які можуть мати значний вплив на рівень зайнятості, а також визначити прийняті на різних рівнях рішення, спрямовані на його стабілізацію. Регулювання ринку праці необхідно розглядати як сукупність функцій управління, які здійснюють державні органи влади, з метою збалансованості попиту і пропозиції робочої сили.

Механізм регулювання ринку праці можна розглядати як підсистему загального механізму регулювання економічної системи в цілому, це свого роду «механізм рівноваги» [3, с. 42]. Держава ініціативно впливає на ринок праці, на функціонування всіх ринків та в цілому на економічну систему. Будучи центральним суб'єктом-регулятором на українському ринку праці держава, визначає правила регулювання взаємовідносин працівників і роботодавців. Механізм державного регулювання в сфері трудових відносин повинен бути прозорою і відкритою системою, що обумовлюється об'єктами, суб'єктами і характером взаємозв'язків між ними.

Питання про ступінь державної присутності на ринку праці сьогодні є дискусійним. Одні вітчизняні дослідники вважають, що необхідність державного регулювання ринку праці обумовлена наявністю ситуацій та факторів, в яких дія ринкового механізму виявляється неефективною [1, с. 185; 6, с. 98;] та відзначають, що участь держави в регулюванні ринку праці обов'язкова.

Інші дотримуються іншої точки зору: постійне втручання держави в функціонування регіонального ринку праці не завжди призводить до позитивних результатів. За судження прихильників цієї позиції «український ринок праці був і залишається надзвичайно зарегульований. Цей висновок підтверджують інтегральні оцінки жорсткості (гнучкості) трудового законодавства,

які розробляються і публікуються різними міжнародними організаціями (Світовий банк, Міжнародна Організація Праці).

На нашу думку, найбільш аргументованою, є точка зору економістів-дослідників, які свідчать про необхідність поєднання державного регулювання і ринкового саморегулювання ринку праці [4, с. 74; 8, с. 33]. Так як найважливішим завданням державного регулювання ринку праці є ефективна зайнятість населення, що досягається на основі підвищення та поліпшення рівня і якості життя, зростання конкурентоспроможності інституційних елементів ринку праці, стимулювання раціонального розподілу трудових ресурсів за видами економічної діяльності, а також для забезпечення гарантій у сфері трудових відносин. Здійснення цієї мети, звичайно ж, не означає, що держава втручається в розвиток економічних процесів. ЇЇ вплив зосереджено головним чином на сприянні зайнятості населення, попередженні або скороченні безробіття через основні державні механізми та інструменти регулювання.

На даному етапі розвитку українського ринку праці назріла необхідність в розробці та впровадженні такої політики, яка буде спрямована саме на збільшення зайнятості і скорочення безробіття, грамотно скоординована регіональними органами влади, роботодавцями, профспілками.

Державний механізм регулювання зайнятості, на нашу думку, повинен включати весь спектр методі та механізмів, які використовуються органами державної влади різних рівнів для досягнення стану ефективної зайнятості та забезпечують результативне функціонування ринку праці.

У даній статті запропоновано класифікацію основних методів та механізмів державного механізму регулювання ринку праці. На нашу думку вона має певний вигляд.

Адміністративні методи базуються на силі державної влади і містять заходи заборони, дозволу або примусу (до них відноситься: регулювання демографічних та міграційних процесів; ліцензування діяльності підприємств і організацій; створення робочих місць). Адміністративні методи є невід'ємною частиною господарської діяльності.

Економічні методи повинні створити економічні стимули у учасників ринку праці, та таким чином, скорегувати їх поведінку

для досягнення ефективної зайнятості. Держава, використовуючи такі методи та інструменти, як: оподаткування фонду оплати праці; надання податкових пільг підприємствам, що створює і зберігає робочі місця; урядові витрати на фінансування заходів в області сприяння зайнятості; державні інвестиції; державні замовлення підприємствам; субсидування зайнятості, заохочення самозайнятості; безпосередньо впливає на вектор розвитку ринку праці.

Ці інструменти носять як прямий, так і непрямий характер. Впливаючи на ринок праці, вони впливають і на інші ринки (товарні, фінансові, ринок нерухомості і т. д.). Наприклад, фінансуючи підприємства різних видів економічної діяльності на збільшення виробничих потужностей, автоматизацію і механізацію виробничого процесу, впровадження нових виробничих технологій, природоохоронні заходи і т. п., держава стимулює створення робочих місць у самому господарському секторі. Таким чином, через систему державного споживання та державних закупівель збільшує попит на працю, особливо у тих видах економічної діяльності, які отримують державні замовлення. Держава може збільшувати зайнятість трудових ресурсів у економіці країни за допомогою інструментів грошово-кредитної і фіскальної політики, впливає на підвищення ділової активності в суспільстві.

Організаційні методи застосовуються державою з метою створення соціально-економічних умов для всіх учасників ринку праці. До основних механізмів та інструментів цієї групи можна віднести: складання регіональних схем розвитку, прогнозування ринку праці, організація роботи служб зайнятості населення; профорієнтаційна робота і т. д. Розробка і реалізація цих механізмів покладається на органи державної влади кожної адміністративної області.

Значну роль у державному механізмі регулювання ринку праці виконують законодавчі методи. Державна політика завжди традиційно спирається на законодавство та має нормативно-правове виконання, так як для ефективного функціонування ринку, звичайно ж, необхідні законодавчі акти, норми, правила, які б регулювали взаємини між суб'єктами ринку праці, чітко встановлювали їх права, формували рівні можливості для реалізації своїх здібностей до праці учасників ринкових відносин.

Права та обов'язки громадян у сфері зайнятості населення регулюються Конституцією України, Кодексом законів про працю України, законами України «Про зайнятість населення» та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», а також законодавством про освіту, оплату праці, організації роботодавців, професійні спілки, місцеві державні адміністрації, місцеве самоврядування, правовий статус іноземців та осіб без громадянства тощо. Таким чином, законодавці створили правову базу для функціонування ринку праці, хоча це не означає автоматичного вирішення низки проблем, що закономірно постають на шляху виведення відносин між роботодавцями і найманими працівниками з «тіні» та перетворення ринку праці на «цивілізовану» інституцію.

В українському законодавстві про зайнятість населення знаходяться і міжнародно-правові акти з даної проблеми. У конвенціях і рекомендаціях МОП приділяється увага питанням зайнятості. Так, Конвенція МОП № 122 (1964 г.) «Про політику в галузі зайнятості»; Конвенція і Рекомендація Міжнародною організацією праці (1948 г.) «Про службу зайнятості» використовуються українськими законодавцями при формулюванні політики держави в галузі зайнятості та інших її положень.

Таким чином, нормативно-правове регулювання ринку праці є соціально та економічно важливим. Чітка регламентація правил поведінки на ринку праці є важливою умовою для ефективного функціонування даного ринку, але не достатньою для досягнення стану ефективної зайнятості, особливо на регіональному рівні.

Причина полягає в тому, що розвиток однієї нормативно-правової бази в державі недостатньо для вирішення проблем у сфері зайнятості населення, потрібно враховувати ситуацію, що склалася в сфері зайнятості з урахуванням умов та факторів розвитку регіонів у поєднанні з іншими компонентами регіонального розвитку. В адміністративних областях необхідно розробляти схеми (маршрутні карти) територіального розвитку, і програми комплексного соціально-економічного розвитку економічних територій, в яких повинні вирішуватися проблеми розміщення виробничих об'єктів, комунальної інфраструктури, економіки та соціальної сфери, використання ресурсів різного

призначення. Законодавче регулювання регіональних ринків праці має лише доповнювати дані схеми і програми державного розвитку. Вибір методу та державного механізму для практичного використання і вирішення конкретних завдань обумовлений ситуацією, що склалася в той чи інший період на ринку праці.

Інформаційний метод, на нашу думку, є самостійним елементом державного механізму, так як стосовно ринку праці інформаційне повідомлення - це необхідний інструмент процесу організації роботи будь-якого інституту (суб'єкта). На відміну від інших методів розглянутого механізму регулювання ринку праці, даний метод має на меті - надання впливу на поведінку суб'єктів даного ринку шляхом їх інформування про кон'юнктуру, співвідношенні попиту та пропозиції, ділової активності підприємств, ринковою ціною праці; наявність необхідної інформації про наявність вакансій та резервної робочої сили; освітлення прийнятих нормативно-правових актів та інших відомостей, що стосуються ринку праці, регіональних органів державної влади. Тобто, даний механізм дозволяє інформувати всі інституційні елементи про стан на ринку праці в Україні, права та гарантії у галузі зайнятості населення та захисту від безробіття, обмінюватися інформацією з іншими учасниками ринку праці.

Резюмуючи вищесказане, слід зазначити, що сучасний державний механізм регулювання ринку праці є комплексом адміністративних, економічних, законодавчих, інформаційних, організаційних методів. Головне, щоб зміст цих методів на практиці не суперечив одне одному.

В цілому перед українським суспільством, державою стоїть питання щодо створення ефективного механізму сприяння повній, продуктивній і вільно обраній зайнятості населення в контексті забезпечення конституційних прав і гарантій громадян на працю та соціальний захист від безробіття.

Література:

1. Жук М. В. Регіональна економіка: підруч. - К., 2008. - 416 с.

2. Калініна С. П. Ринок праці і зайнятість: теоретико-методологічний аспект / С. П. Калініна. – Донецьк : ДНУ, 2005. – 227с.

3.Кульман А. Экономические механизмы : учебник. - М., 1993.

4.Богиня Д. П. Основи економіки праці : навч. посіб. / Д. П. Богиня, О. А. Грішнова. – К. : Знання-Прес, 2001 – 313 с.